

TIPS voor de Leerkracht van groep 1 en 2

Elke les een woordenschatles?

Vooraf

Systematische aandacht voor woordenschatverwerving, aan de hand van bestaande of door de school zelf ontwikkelde programma's, is op basisscholen met allochtone en taalzwakke leerlingen noodzakelijk.

Ook kennen we in ons onderwijs aan jonge kinderen allemaal de impliciete taalverwerving de hele (school-)dag door: veel praten over woorden, voorlezen, liedjes, versjes, begrijpend luisteren, (interactief) voorlezen en kijken en luisteren en praten over goede TV programma's.

Maar ook is het van essentieel belang om bij álle lessen aandacht te hebben voor (mogelijke onbekende) woorden.

Vernooy, 2008: *'Woordenschat is een gebiedsoverschrijdende zaak en dient in principe bij alle lessen in alle groepen aan de orde te komen.'*

Welke vragen kan de leerkracht zich stellen en welke acties kunnen er ondernomen, voorafgaand aan een les, een vertelling of een activiteit, om het woordenschatonderwijs ook hierbij die plaats te geven die het verdient?

De onderstaande 10 vragen kunnen de leerkracht helpen om dit te realiseren.

1. Welke woorden uit deze les/activiteit hebben extra aandacht nodig?

De eerste stap voor het selecteren van de woorden kan zijn dat u vermoedt dat een aantal leerlingen dit woord nog niet voldoende kent.

De volgende criteria zijn van belang:

- Is het woord belangrijk om de tekst, de les of activiteit te begrijpen?
- Wordt het woord vaak gebruikt in het dagelijks leven, op TV of in de krant?
- Selecteer niet alleen inhoudswoorden, maar denk ook aan functiewoorden zoals voorzetsels en voegwoorden en woorden als: tegelijkertijd, bovendien en abstracte woorden, zoals bijv. betekenis of verklaring.
- Is het een veel gebruikt woord? Hoog frequente woorden worden veel geselecteerd, maar soms leren de kinderen die zonder extra aandacht ook wel!

2. Wat ga ik doen met die woorden?

Besteed ik aandacht aan de betekenis tijdens de les/activiteit/verhaal, in de inleiding, direct voorafgaand aan de activiteit of ruim van tevoren? Bij sommige woorden is het belangrijk de betekenis met de kinderen voorafgaand aan de activiteit, vóór het begrijpend luisteren of vóór het voorleesverhaal helder te krijgen.

Probeer de woorden niet los aan te bieden, maar met de gedachte aan netwerkopbouw. Ga niet van het ene woord naar het andere, maar behandel de woorden zoveel mogelijk in logische clusters. Woorden moeten voor de kinderen betekenis krijgen niet alleen in samenhang, maar ook in meerdere contexten aangeboden worden en vaker terug komen.

Biedt slechts een beperkt aantal woorden aan in één keer.

3. Aan wie ga ik de woorden aanbieden, voor wie betekenis geven?

Is de aandacht voor dat woord van betekenis voor alle kinderen of alleen voor een specifieke groep?

Als er taalzwakke kinderen of kinderen met een anderstalige achtergrond in de klas zijn ligt het voor de hand dat je als leerkracht differentieert en sommige woorden met een klein groepje semantiseert.

4. Ga ik de woorden centraal stellen en zo ja, wanneer?

Bepaal elke keer weer opnieuw je houding en kies uit:

1. De laat-maar-even-zitten houding: er (nu) niet apart aandacht aan besteden, kinderen verwerven die vanzelf wel.
2. De -ik- moet- dit- toch-even snel-uitleggen houding: b.v. even snel een synoniem geven, of het moeilijke woord wel voorlezen en het lopende het verhaal omschrijven, verklaren en verder doorgaan met de tekst, het verhaal, de activiteit.
3. De hier-gaan-we-woordenschat-uitbreiden houding: viertakt, strategiegebruik, brainstorm etc. van maken.

5. Geef ik instructie en hoe geef ik instructie aan de leerling(en) om het woord duidelijk te maken?

Mogelijke aanpak van de instructie:

- Expliciete instructie die gericht is op het uitleggen van de betekenis van woorden. Gebruik maken van de viertakt: voorbereiden, semantiseren, consolideren, en controleren en vaak ook het woord aangeven in een korte typerende contextzin.
- Brainstormen over het onbekende woord, associëren en in interactie met elkaar eventueel via de werkvorm denken-delen-en uitwisselen de betekenis van het woord leren kennen.
- Kinderen strategieën leren gebruiken voor het achterhalen van de betekenis van onbekende woorden. (Naar de plaatjes kijken, uit de zin opmaken, kijken naar de voor-of achtervoegsels van een woord etc.)
- Niet in de laatste plaats is van belang dat het kind wordt uitgedaagd na te denken over de betekenis van woorden en de relaties tussen woorden. Essentieel is het creëren van een actieve betrokkenheid en nieuwsgierigheid en de nieuwe woorden (laten) verbinden met wat de leerling al weet.

6. Op welke manier semantiseer ik het woord, geef ik het woord betekenis?

M.b.v. de 3 'uitjes':

- Uitbeelden: de betekenis van woorden zoveel mogelijk zichtbaar maken (laten zien, proeven, voelen, ruiken, plaatjes laten zien, situatie pregnante context en korte typerende contextzin).
-Uitleggen: ondersteuning door de lkr. met woorden, kort. Kies de belangrijke betekenisaspecten. (Denk er van tevoren over na.)
- Uitbreiden: Meerdere woorden meenemen bij semantisering, bij 'start'ook 'finish'en bij 'ontmoeting' ook 'onverwacht' bijv. (Zoek de juiste semantiseringsvorm bij het juiste woord.)

7. Welke activiteiten kan ik gebruiken om het woord/de woorden in te oefenen, te consolideren?

De kern is: veel en gevarieerd en speels herhalen (bijv. galgje, vragenspelletjes, raadsels en gedichtjes). Het is belangrijk dat de woorden in die periode goed zichtbaar zijn in de klas (op bord, woordmuur, flap-over, magneetbord, in woordenschrift, klassenwoordenboek, woordenhoekje). Geef kinderen de gelegenheid te scoren!

8. Hoe kan ik zorgen dat het woord beklijft?

Door het woord regelmatig te laten terugkeren (8 á 10x). Door het werken in projecten of aan de hand van thema's kan een woord regelmatig terugkeren, liefst in meerdere contexten en taalgebruikssituaties. Kinderen leren verbanden te leggen tussen woorden en bouwen (woord)netwerken op.

Als er een woord wordt aangeboden kan aan het kind gevraagd worden na te gaan in hoeverre dit begrip- of deelbegrip hem al duidelijk is, wat hij er al van weet, zodat het kind verbanden kan leggen tussen hem bekende en onbekende woorden en de uitleg kan aansluiten bij het bekende. (Laat de ll. eigen woordweb/ beeldweb, woordparachute- v.b. bestek-mes, vork lepel-, of woordspin maken).

9. Hoe kan ik zorgen dat het woord regelmatig herhaald wordt?

Het is belangrijk dat kinderen de gelegenheid krijgen de nieuw geleerde woorden dagelijks toe te passen.

Om de woorden paraat houden: Maak met de kinderen een boekje met daarin 'Mijn moeilijke woorden'. De kinderen kunnen een tekening maken of plaatjes plakken bij het woord dat de leerkracht er in heeft geschreven.

In veel klassen wordt een woordmuur gemaakt, met moeilijke woorden (woordje-plaatje), vaak ook per thema. Zo blijven de woorden zichtbaar, in de belangstelling, en komen ze regelmatig terug.

10. Hoe kan ik woorden controleren?

- Tijdens alle activiteiten oren en ogen open houden om te zien in hoeverre de leerlingen de woorden begrijpen (passief) en gebruiken (actief).
- Tijdens een spelactiviteit in de themahoek, aan het eind van het thema door gerichte vragen te stellen aan het kind. Bijv. 'Kun je mij de stethoscoop en de ....even aangeven?' of 'Wijs de .... eens aan?' En actief: Middels een kimpel de kinderen laten verwoorden wat ze voelen.

En tot slot:

Creëer ruimte in je klas: woordenmuur, woordspeelhoek, concrete materialen.

Creëer ruimte bij jezelf: kom los van vaste routines als 'wie weet wat een...is?' of 'wat denk je dat ... betekent?' Dit roept vage associatieve betekenisomschrijvingen op bij de ll. en weerhoudt de leerkracht van een goede definiëring. En (in overleg met je collega's en directie) creëer ruimte in het curriculum.

Het verdient zich dubbel en dwars terug.

